

Mr. J.J.M.S. Leyten-de Wijkerslooth de Weerdesteyn

De kwaliteit van de democratie

Als politici zelf geen inzicht meer hebben in de wirwar van regels op hun eigen beleids-terrein, hoe kunnen zij dan verhinderen dat burgers dat inzicht wel hebben. Laat staan dat die zich aan de regels houden.

Onlangs trof ik in een van de weekbladen een artikel aan met de voor mij wel zeer frappante kop 'De burger stemt niet meer, hij procedeert'. Aanleiding was de lage opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen. Voor mij frappant omdat deze kop in enkele woorden mijn belangrijkste zorgen omtrent het functioneren van ons staatsbestel weergeeft.

Op de lage opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen wil ik hier verder niet ingaan, er is genoeg over geschreven. Wel op de bij velen toenemende zorg, dat kiezers steeds minder geïnteresseerd lijken in het doen en laten van de volksvertegenwoordiging. Of het nu de Tweede Kamer, de Provinciale Staten, de gemeenteraad of het Europese Parlement is. De hoge opkomst bij Tweede Kamer-verkiezingen lijkt met deze zorg in tegenspraak, maar kiezen tussen Lubbers, Kok, Voorhoeve (Bolkestein) en Van Mierlo is nog niet hetzelfde als interesse voor de Tweede Kamer. Integendeel, enerzijds houden alle politieke commentatoren niet op te betogen, dat er praktisch en ideologisch zo weinig verschil meer is tussen de vier grote politieke groeperingen dat er eigenlijk niets meer te kiezen valt. Anderzijds laten kiezers zich daardoor blijkbaar niet weerhouden om zodra het om van de televisie bekende gezichten gaat naar de stembus te gaan en

een stem uit te brengen op degene die het meeste vertrouwen inboezemt.

Wordt dat vertrouwen dan gegeven aan een belangrijk lid van de Tweede Kamer of aan iemand van wie kiezers verwachten of hopen dat hij/zij zo spoedig mogelijk de Tweede Kamer zal verlaten om deel te gaan uitmaken van het kabinet? Ik veronderstel het laatste, maar opgewekt over het gezag van de volksvertegenwoordiging stemt mij dat niet. Als ik mij gemakshalve beperk tot de Tweede Kamer, die toch het hart van onze nationale democratie vormt, zouden wij ons meer moeten bekommeren om de positie van de volksvertegenwoordiging dan doorgaans gebeurt. De democratie werkt blijkbaar niet meer goed; in het gesprek waaraan ik voor dit zomernummer mocht deelnemen, vielen de woorden van overbelaste democratie, de complexiteit van de overheid, de onmacht van de politiek om er greep op te krijgen, burgers die allerlei regels die volgens grondwettelijke procedures zijn tot stand gekomen massaal overtreden, vervreemding van de overheid.

Evenwicht

Ernstige woorden, maar als de democratie zelf in het geding komt omdat wij de overheid overbelast hebben, dan dient de eerste prioriteit van de politiek gericht te zijn op het weer in evenwicht brengen van democratie en overheid. Het concept van de verantwoordelijke samenleving kan daar een belangrijke bijdrage aan leveren door met kleine stapjes verantwoordelijkheden terug te plaatsen in de samenleving en de

pretenties over de mogelijkheden van de overheid te verminderen. Het lijkt niet overal even vlot te verlopen met dit gedachten-goed van de christen-democratie. Maar het zou een enorme fout zijn het moede hoofd dan maar in de schoot te leggen, de atomisering van de samenleving te accepteren en de slechte relatie tussen burger en overheid te verdoezelen. Als het gezag van de politiek afneemt, komt niet alleen de democratie zelf in het geding, maar sluipt ook langzaam maar zeker het recht van de sterkste onze samenleving binnen en maken wij niet meer waar dat de overheid er is om de zwakken te beschermen. Ik ben bovendien niet zo somber over wat er de laatste jaren al op gang is gekomen,

---

Als het gezag van de overheid afneemt, maakt het recht van de sterkste meer kans.

---

al was het dan vaak meer om financiële dan om principiële redenen. Omdat grote projecten tot mislukken gedoemd zijn, kan alleen met kleine stapjes vooruitgang worden geboekt en die zijn nu eenmaal op een korte termijn niet zo glanzend, als politici en burgers wel zouden wensen. De eigen verantwoordelijkheid van politici blijft overigens in het concept van de verantwoordelijke samenleving wel eens onderbelicht; juist omdat de verkokering van de Tweede Kamer zo ver is doorgedrongen, zijn we van ieder individueel kamerlid afhankelijk bij het terugdringen van de rol van de overheid. Als zij om steeds ingewikkelder regelgeving vragen, valt niet te verwachten, dat ministers melden of door hun ambtelijk apparaat gewaarschuwd

worden dat die plannen niet uitvoerbaar zijn. Aan kwaliteit van de wetgeving valt nog veel te verbeteren, maar het echte probleem ligt een fase eerder namelijk bij de wensen van de politiek om goedbedoelde, maar in wezen onuitvoerbare of oncontroleerbare wetgeving tot stand te brengen. Een enorm toenemend beroep op de rechter is er vaak het gevolg van, zodat ook die poot van de *trias politica* overbelast is geraakt. Nadat in de afgelopen decennia met de uitbouw van de verzorgingsstaat de politiek steeds meer invloed heeft afgestaan aan het bestuur en zijn ambtelijk apparaat, lijkt de politiek er inmiddels eveneens in te berusten, dat zij andermaal invloed moet afstaan, ditmaal aan de rechterlijke macht.

Kamerleden zijn de laatste jaren aanzienlijk beter op de hoogte geraakt van het financieel reilen en zeilen van de overheid, maar hoe juridisch de produkten van wetten regelgeving binnen enkele jaren uitpakken, wordt nog veel te veel aan een beperkt circuit van juristen overgelaten. Dat is treurig, want wetgeving is een hoofdtaak van het parlement, maar het is ook gevaarlijk, want als politici geen inzicht meer hebben in de wirwar van regels op hun eigen beleidsterrein, hoe kunnen wij dan verwachten dat burgers dat inzicht wel hebben, laat staan dat zij zich aan die regels houden.

Het primaat van de politiek is een veel bezongen *adagium*, maar dat primaat zal de politiek alleen terugkrijgen, als zij eerst bereid is met kleine stapjes te retireren en de verantwoordelijke samenleving inhoud te geven. Als sociale vernieuwing zo vorm kan worden gegeven, is het zeer de moeite waard om alle pogingen daartoe te ondersteunen. De tijd is er rijp voor; hopelijk zal ieder op zijn eigen plek die tijd gebruiken om het hele grote veld tussen individuele burger en overheid weer te beplanten. Het wordt vast een veel boeiender samenleving om in te leven, omdat veel meer mensen gelegenheid krijgen zich te ontplooiën dan nu het geval is.